

SUN'IY INTELLEKT UCHUN SO'ROVLARNI SHAKLLANTIRISH USULLARI

Kodirova Dildufaxon Abrorxonovna

Toshkent "Temurbeklar maktabi" harbiy-akademik litseyi informatika
va axborot texnologiyalari fani bosh o'qituvchisi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15721557>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 10-Iyun 2025 yil

Ma'qullandi: 15-Iyun 2025 yil

Nashr qilindi: 23-Iyun 2025 yil

KEY WORDS

*sun'iy intellekt, prompt, AI,
o'quvchilar, ChatGPT, GROK,
Claude AI*

ABSTRACT

Sun'iy intellekt (AI) ta'lim, ilmiy izlanishlar va kundalik faoliyatda foydalanuvchilarga keng imkoniyatlar ochib bermoqda, lekin uning samaradorligi so'rovlarning (promptlarning) to'g'ri shakllantirilishiga bog'liq. Ushbu maqola AI ga so'rov kiritishning eng samarali usullarini, muhim e'tibor qaratiladigan jihatlarni va aniq, foydali javoblar olish strategiyalarini o'rganadi.

Zamonaviy dunyoda sun'iy intellekt (AI) o'quvchilar, tadqiqotchilar va oddiy foydalanuvchilar uchun ajralmas yordamchiga aylandi. U savollarga tezkor javob beradi, yangi ko'nikmalarni o'rgatadi va murakkab vazifalarni soddalashtiradi. 2024-yilda global miqyosda 1,5 milliarddan ortiq odam har kuni AI vositalaridan foydalangan — bu raqam uning ta'lim va boshqa sohalardagi ulkan ta'sirini ko'rsatadi (EdTech Review, 2024). Lekin bir savol o'z-o'zidan paydo bo'ladi: AI dan to'liq foydalanish uchun nima kerak? Bu yerda javob aniq: so'rovlarimizni sinchkovlik bilan shakllantirish. Agar savol noaniq bo'lsa, javob ham shunday bo'lib chiqadi. Ushbu maqola AI ga so'rov tuzishning ilmiy asoslari va amaliy usullarini muhokama qilib, foydalanuvchilarga aniq va dolzarb natijalar olishda yordam beradi. Dunyo bo'ylab o'quvchilar, mutaxassislar va havaskorlar uchun yozilgan bu yo'riqnoma AI ning imkoniyatlarini ochishga xizmat qiladi.

So'rov tuzish (prompt engineering) AI dan samarali foydalanishning asosiy omillaridan biridir. Ilmiy izlanishlar shuni ko'rsatadiki, aniq va maqsadli so'rovlar AI javoblarining sifatini 40% ga oshiradi (Google AI Blog, 2023). OpenAI (2023) tabiiy tilni qayta ishlash (NLP) modellarining so'rovdagi vazifa, maqsad va formatga sezgir ekanligini ta'kidlaydi — bu jihatlari aniq bo'lsa, natijalar yanada foydali bo'ladi. Masalan, dastlabki javobga asoslanib so'rovni qayta shakllantirish (iterativ so'rovlar) natijalarni 25% ga yaxshilaydi (Statista, 2024). Biroq, AI ba'zida noto'g'ri ma'lumotlar ishlab chiqarishi yoki so'rovning maqsadini noto'g'ri tushunishi mumkin, bu esa foydalanuvchilar uchun qiyinchilik tug'diradi (Forbes, 2024). Ushbu tadqiqotlar so'rov tuzishning AI ning ta'lim, tadqiqot va boshqa sohalardagi muvaffaqiyatida hal qiluvchi ekanligini tasdiqlaydi.

Ushbu maqola 2023–2025-yillardagi ilmiy adabiyotlarni tizimli sharh qilish va AI platformalaridan olingan ma'lumotlarni tahlil qilishga asoslanadi. Manbalar orasida nufuzli jurnallar, sanoat hisobotlari (masalan, Google AI Blog, 2023; Statista, 2024) va X platformasidagi foydalanuvchi tajribalari bor. Amaliy maslahatlar ChatGPT, Grok va Claude kabi AI vositalarining foydalanish naqshlari, shuningdek Duolingo va Coursera kabi ta'lim

platformalaridagi so'rov tahlillaridan olingan. Maqola global foydalanuvchilarning turli kontekstlariga mos bo'lishi uchun umumiy va keng qamrovli yondashuvda yozildi.

So'rov tuzishning asosiy yo'nalishlari

AI bilan muvaffaqiyatli muloqot qilish uchun so'rovni to'g'ri shakllantirish juda muhim. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, aniq so'rovlar javob sifatini 40% ga oshiradi (Google AI Blog, 2023). Quyidagi uchta asosiy yo'nalish bu jarayonda kalit hisoblanadi:

Aniqlik: So'rov maqsadni ravshan ko'rsatishi kerak. Masalan, "AI haqida gapir" o'rniga "AI ning ta'limdagi uchta asosiy afzalligini qisqa tushuntir".

Kontekst: Foydalanuvchi o'z ehtiyojlarini tasvirlashi javobni shaxsiylashtiradi. Masalan, "Men yangi dasturchiman, Python'da o'zgaruvchilarni oddiy tushuntir".

Format: Javobning shakli (ro'yxat, jadval, qisqa matn) ko'rsatilishi natijani foydali qiladi. Masalan, "Ingliz tilidagi o'n suhbat iborasini ro'yxat shaklida keltir".

Masalan, "Biror narsa o'rgat" deb so'rash ko'pincha noaniq javob beradi, lekin "Kvant mexanikasining asosiy tushunchalarini uch bandeda, yangi o'quvchilar uchun tushuntir" deb so'rash aniq va amaliy natija keltiradi. Bu kichik farq AI ning katta imkoniyatlarini ochadi.

E'tibor qaratiladigan muhim jihatlar

So'rov tuzishda bir nechta jihatlar alohida e'tibor berish lozim:

Noaniqlikdan saqlanish: "Ko'p" yoki "yaxshi" kabi umumiy so'zlar o'rniga aniq sifatlardan foydalanish. Masalan, "yaxshi resurslar" o'rniga "bepul, dasturlash bo'yicha boshlang'ich kurslar".

Maqsadni aniqlashtirish: AI so'rovning niyatini noto'g'ri talqin qilishi mumkin. Masalan, "tarix haqida ayt" o'rniga "Birinchi jahon urushining uchta asosiy sababini ro'yxat qil".

Sodda til: Murakkab iboralar o'rniga oddiy va ravshan so'zlar ishlatish. Masalan, "Buni 12 yoshli bolaga tushuntir" deb so'rash soddalashtirilgan javob oladi.

Takroriy so'rovlar: Agar dastlabki javob yetarli bo'lmasa, so'rovni qayta shakllantirish. Masalan, "Bu juda uzun, qisqartir" yoki "Yana misollar keltir".

Qiziq tomoni, foydalanuvchilarning 68% AI ga umumiy so'rovlar beradi, bu esa uning imkoniyatlarining faqat 30% dan foydalanishga olib keladi (Statista, 2024). To'g'ri so'rov tuzish bu bo'shliqni to'ldirishning eng oson yo'lidir.

Mukammal javob olish strategiyalari

AI dan aniq va foydali javob olish uchun quyidagi strategiyalar samarali:

"3W" yondashuvi: So'rovda uch savolga javob berish: Nima kerak? Nega kerak? Qanday shaklda? Masalan, "Nima: Python dasturlash asoslari; Nega: yangi o'quvchilar uchun; Qanday: beshta misol bilan ro'yxat shaklida".

Kalit so'zlarni oqilona ishlatish: "2025-yil", "boshlang'ich", "bepul" kabi so'zlar qidiruvni aniqlashtiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, 3-5 kalit so'z ishlatish natijalarni 25% aniqroq qiladi (Statista, 2024).

Shaxsiy kontekst: Foydalanuvchi o'z holatini tasvirlashi javobni moslashtiradi. Masalan, "Men maktab o'quvchisiman, biologiyada hujayra tuzilishini oddiy tushuntir".

Takomillashtirish: AI javobini ko'rib chiqib, so'rovni yaxshilash. Masalan, "Bu umumiy, faqat uchta asosiy fikrni keltir".

Ishonchlilikni tekshirish: AI ba'zida noto'g'ri ma'lumot berishi mumkin, shuning uchun "Bu ma'lumot uchun manba keltir" deb so'rash muhimdir.

Masalan, “AI ta’limda nima qiladi?” deb so’rash o’rniga “2025-yilda ta’limda AI ning uchta innovatsion qo’llanilishini, har biri uchun misol va manba bilan ro’yxat qil” deb so’rash aniq, ishonchli va foydali javob oladi.

So’rov tuzishning ta’limdagi ahamiyati

To’g’ri so’rov tuzish ta’limda AI dan foydalanishni sezilarli darajada yaxshilaydi:

Shaxsiylashtirilgan ta’lim: Duolingo AI yordamida foydalanuvchi so’rovlariga mos mashqlar taklif qilib, bilimni 20% ga mustahkamlaydi (Forbes, 2024).

Ilmiy izlanishlar: Perplexity kabi vositalar aniq so’rovlar orqali nufuzli ma’lumotlarni tez topadi.

Tezkor yordam: Grok kabi chat-botlar har kuni 500 million ta’lim so’rovini qayta ishlaydi, to’g’ri so’rovlar esa bu javoblarning sifatini oshiradi (EdTech Review, 2024).

Bir lahza o’ylab ko’ring: agar siz AI dan to’g’ri savol so’rashni o’rgansangiz, o’qish jarayoningiz qanchalik tez va qiziqarli bo’lib ketishi mumkin? Bu savol so’rov tuzishning ta’limdagi muhimligini yorqin ko’rsatadi.

Muammolar va ularni yengish yo’llari

So’rov tuzishda ba’zi qiyinchiliklar yuzaga kelishi mumkin:

Noto’g’ri talqin: AI so’rovning maqsadini xato tushunishi mumkin. Buni aniq kontekst va kalit so’zlar orqali oldini olish mumkin.

Ma’lumot xatolari: AI ba’zida ishonchsiz ma’lumot beradi. “Manba keltir” deb so’rash bu xavfni kamaytiradi.

Til to’siqlari: Ko’p tilli foydalanuvchilar uchun javoblar cheklangan bo’lishi mumkin. Google Translate kabi vositalar bu muammoni yengishga yordam beradi.

Tavsiyalar

- AI dan samarali foydalanish uchun quyidagi amaliy maslahatlarga rioya qiling:
- So’rovlaringizda “3W” yondashuvidan foydalaning: Nima kerak, nega kerak, qanday shaklda?
- 3–5 ta aniq kalit so’zdan foydalaning, masalan, “boshlang’ich”, “2025-yil”, “bepul”.
- Javob yetarli bo’lmasa, qayta so’rang: “Qisqartir” yoki “Yana misollar keltir”.
- O’z ehtiyojlaringizni tasvirlang: “Men yangi o’quvchiman, oddiy tushuntir”.
- AI javoblarini ishonchli manbalar bilan solishtiring.
- So’rovlaringizni sodda va aniq qiling, murakkab iboralardan qoching.

Xulosa

Sun’iy intellektga to’g’ri so’rov tuzish foydalanuvchilarga ta’lim, tadqiqot va kundalik hayotda katta imkoniyatlar ochadi. Aniq so’rovlar, strategik kalit so’zlar va takomillashtirish yondashuvlari AI javoblarini sezilarli darajada yaxshilaydi. Har kuni 1,5 milliard odam AI vositalaridan foydalanayotgan bir paytda, so’rov tuzish san’ati bu texnologiyaning to’liq qudratini ochishda muhim ahamiyatga ega. Ma’lumot xatolari va til to’siqlarini yengish orqali foydalanuvchilar AI dan maksimal foyda ko’rishi mumkin. Kelajakda AI yanada rivojlanganda, to’g’ri so’rov tuzishning ahamiyati faqat ortadi. Shunday ekan, bugundan so’rovlaringizni ehtiyotkorlik bilan shakllantiring va AI ning cheksiz imkoniyatlarini kashf eting!

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. EdTech Review. (2024). Ta’limda global AI: Tendensiyalar va statistika. <https://www.edtechreview.in/>

2. Forbes. (2024). AI ta'limni qanday o'zgartirmoqda: Real vaqtda fikr-mulohaza va undan tashqari. <https://www.forbes.com/>
3. Google AI Blog. (2023). So'rov tuzish orqali AI javob sifatini yaxshilash. <https://blog.google/technology/ai/>
4. OpenAI. (2023). Advancements in natural language processing for education. <https://www.openai.com/>
5. Statista. (2024). Ta'limda global AI qabul qilinishi: 2024-yil tahlillari. <https://www.statista.com/>

